

Valērijs Bodnieks

**Latvijas aizsardzības nozares
domāšanas veidnes transformācija
par Eiropas Savienības Kopējās drošības
un aizsardzības politiku (2004–2020)**

Promocijas darba kopsavilkums zinātniskā doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph.D.*)” iegūšanai

Nozare – politikas zinātne
Apakšnozare – starptautiskā politika

Rīga, 2022

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Valērijs Bodnieks

ORCID 0000-0003-2217-2340

Latvijas aizsardzības nozares
domāšanas veidnes transformācija
par Eiropas Savienības Kopējās drošības
un aizsardzības politiku (2004–2020)

Promocijas darba kopsavilkums zinātniskā doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph.D.*)” iegūšanai

Nozare – politikas zinātne

Apakšnozare – starptautiskā politika

Rīga, 2022

Promocijas darbs izstrādāts Rīgas Stradiņa universitātē, Latvijā

Promocijas darba vadītājs:

Dr. sc. pol. docents **Māris Andžāns**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Oficiālie recenzenti:

Dr. sc. pol. profesors **Andris Sprūds**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Dr. sc. pol. asociētā profesore **Ieva Bērziņa**,
Vidzemes Augstskola, Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija

Dr. sc. pol. asociētā profesore **Margarita Šešelgyte**,
Viļņas Universitāte, Starptautisko attiecību un politikas zinātnes institūts,
Lietuva

Promocijas darbs tiks aizstāvēts politikas zinātnes promocijas padomes atklātā sēdē 2022. gada 11. aprīlī plkst. 15.00, attālināti, tiešsaistes platformā *Zoom*

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU tīmekļa vietnē:
<https://www.rsu.lv/promocijas-darbi>

Promocijas padomes sekretāre:

Ph.D. docētāja **Karina Palkova**

Satura rādītājs

Ievads	4
1. Institucionālās domāšanas veidne un aizsardzības institūcijas	12
2. Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politika kā institucionālās domāšanas veidni ietekmējošais ietvars	16
3. Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidne par Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politiku	20
Secinājumi	24
Publikāciju saraksts	32
Literatūras saraksts	33

Ievads

Viens no valsts pienākumiem ir miera un mierīgas līdzāspastāvēšanas īstenošana, kā arī drošības nodrošināšana. Drošība ir īpaši nozīmīga. Tā ir stāvoklis un apstākļi, lai nebūtu apdraudējuma un nepastāvētu pakļaušana briesmām. Ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi, drošība ir īpaši svarīga. Tas ir jautājums par valsts suverenitāti un eksistenci. Valstīm savstarpējās attiecībās ir tiesības uz individuālo un kolektīvo paš aizsardzību bruņota uzbrukuma gadījumā. Tajā pašā laikā, veidojot drošības un aizsardzības politiku, ārējā vide nevar tikt atrauta no valsts iekšējā stāvokļa.

Spēka lietošana starp valstīm maina pastāvošo kārtību un prasa pārskatīt to savstarpējās attiecības, drošības un aizsardzības politiku, kā arī tā ietekmē aizsardzības politikas institucionālo ietvaru un šī ietvara domāšanu, veidojot noteiktu veidni jeb skriptu. Institūcijām ir nozīmīga loma politikas iznākumos. Tas redzams valsts pārvaldes institucionālajā sistēmā ar sadalītām institūciju atbildības jomām valsts politikas izstrādē un īstenošanā. Valsts pārvaldes sistēmā ministrijas līmenis ir augstākais iestādes līmenis, kura padotībā atrodas virkne citu valsts pārvaldes iestāžu. Valsts politikas izstrādē un īstenošanā institūcijas nav atrautas no notikumiem valsts iekšienē un ārpus tās.

Pēdējo gadu nozīmīgākie satricinājumi Latvijas drošības un aizsardzības politikai bija Krievijas agresija Ukrainā, Apvienotās Karalistes izstāšanās no Eiropas Savienības (turpmāk – ES), neviennozīmīgā Amerikas Savienoto Valstu politika Donalda Trampa prezidentūras laikā. Ne mazāk svarīga loma drošības dimensijā, ietekmējot arī aizsardzības jomu, ir bijusi Covid-19 pandēmijai. Krievijas agresija Ukrainā īpaši ietekmēja ne tikai atsevišķu valstu aizsardzības politiku, bet arī Ziemeļatlantijas līguma organizācijas politiku (turpmāk – NATO) un ES Kopējās drošības un aizsardzības politiku (turpmāk – KDAP) (pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās – Eiropas Drošības un aizsardzības politika (turpmāk – EDAP) ietvaros īstenotās darbības).

Latvijas drošības un aizsardzības politikas veidošanā kā vienots organisms ir iesaistīts plašs institūciju un amatpersonu loks. Par šī darba centrālo analīzes elementu ir izvēlēta Latvijas aizsardzības nozare. Tā ir īpaša, jo tās institūcijām ir specifiska militārā kultūra. Aizsardzības institūciju aktori ir kā neliela sabiedrība, kas ir atšķirīga no kopējā sabiedrības ietvara. Tā ir relatīvi izolēta, un to raksturo gan civilās, gan militārās organizācijas aspekti. Socioloģiskā institucionālisma ietvaros tiek izzināts, kā tiek uztvertas konkrētas situācijas un gadījumi institucionālās struktūras ietvaros un rāmējumā, kā arī to, kā šīs situācijas un gadījumi tiek ietekmēti un mainās lēmumu pieņemšanā. Institūciju aktori savā rīcībā vadās no noteiktas domāšanas veidnes, kuru tai pašā laikā tie var arī izmainīt.

Latvijas aizsardzības politikas izstrādāšana un īstenošana ir Latvijas Aizsardzības ministrijas (turpmāk – AM) atbildībā. Latvijas aizsardzības politikas pamatu veido vairāki elementi. Tā ir dalība NATO, Latvijas individuālās aizsardzības spējas, kā arī svarīga ir Latvijas iesaiste KDAP un tās sniegtajos instrumentos – rīkos. Latvija pakāpeniski ir apzinājusies savu vietu, lomu un iespējas, veidojot savu drošības un aizsardzības politiku. Aizsākums tam meklējams pamatnostādņēs par integrāciju ES un NATO, līdz plašākai iesaistei un kļūšanai par līdztiesīgu partneri citām valstīm. Latvijas drošības un aizsardzības politika ir definēta Latvijas Nacionālās drošības koncepcijās (turpmāk – NDK) un Latvijas Valsts aizsardzības koncepcijās (turpmāk – VAK). NDK sagatavo Latvijas Ministru kabinets, savukārt VAK, balstoties uz militāro draudu analīzi, sagatavo AM. Abus dokumentus apstiprina Saeima. Konceptuālajos valsts aizsardzības dokumentos tiek ietverti aizsardzības politikas pamatprincipi, definētas pamatnostādnes u.c. aspekti par aizsardzības politiku. Tādā veidā ir izsekojamas un identificējamas pamatnostādnes tās attīstībā.

ES ir viena no Latvijas aizsardzības un drošības sistēmām, kuras pamats ir KDAP ar dažādām sadarbības iespējām jeb kopām. Latvijas AM, plānojot un nosakot aizsardzības politiku, ir jāņem vērā Latvijas uzņemtās saistības un iespējas, tai skaitā arī KDAP. KDAP pakāpeniski paplašinoties un mainoties, ir notikušas izmaiņas arī nacionālajā līmenī, tostarp domāšanas veidnē par KDAP. Aizsardzības nozares institucionālais ietvars ir specifisks ar noteiktu domāšanas veidni. Normas un vērtības, tās atkārtojot, kļūst par neapzinātu domāšanas veidni. Ar darbības atkārtošānu aktori internalizē normas un seko domāšanas veidnei.

Šī **darba mērķis** ir izpētīt Latvijas aizsardzības nozares institucionālās domāšanas veidnes transformāciju par KDAP laika periodā no 2004. gada līdz 2020. gadam.

Izvirzītā mērķa izpildei izvirzīti šādi **darba uzdevumi**:

- 1) izpētīt jaunā institucionālisma attīstību un svarīgāko strāvojumu būtiskākos aspektus;
- 2) izziņāt socioloģiskā institucionālisma atbilstības loģiku un domāšanas veidni aizsardzības nozares kontekstā;
- 3) veikt KDAP kā institucionālās domāšanas veidnes ietekmējošā ietvara izpēti;
- 4) izziņāt Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes par KDAP transformācijas formālo dabu un tās izpausmi caur praktiskajiem spēju elementiem;
- 5) analizēt Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņēmēju lomu domāšanas veidnes par KDAP transformācijā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiek izvirzītas šādas **darba hipotēzes**:

- 1) Latvijas aizsardzības nozares institucionālās domāšanas veidnes konverģence ar KDAP sākās pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās;

- 2) Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes konverģencē ar KDAP noteicošā loma ir bijusi AM augstākajām amatpersonām;
- 3) Latvijas aizsardzības nozares institucionālās domāšanas veidnes konverģenci ar KDAP veicināja AM domāšanas veida briedums un Krievijas militārā agresija Ukrainā.

Pētījums izstrādāts ar kvalitatīvām pētniecības metodēm – dokumentu analīzi un daļēji strukturētajām intervijām. Pētījumā veikta plaša teorētiskās literatūras, starptautisko līgumu, normatīvo aktu, politikas plānošanas dokumentu, empīrisko pētījumu izpēte un izvērtēšana par KDAP un Latvijas aizsardzības politikas attīstību.

Kopskaitā tika veikta 21 daļēji strukturēta intervija ar Latvijas aizsardzības politikas amatpersonām un pētniekiem, kuri tieši vai pastarpināti ir bijuši iesaistīti lēmumu pieņemšanā un jautājumu risināšanā par Latvijas aizsardzības politiku un KDAP. Daļa interviju tika sniegtas ar nosacījumu par anonimitātes ievērošanu, kā arī atsevišķu jautājumu padziļinātai noskaidrošanai divas amatpersonas no AM tika intervētas divas reizes. Lai nodrošinātu darba teorētiskās daļas saikni ar darba empīrisko daļu, veicot intervijas, tika aptverts plašs amatpersonu loks no dažādām institūcijām (tostarp AM, Saeima, Latvijas pārstāvji ES institūcijās), kā arī interviju jautājumi tika strukturēti un veidoti, lai noskaidrotu nianšes par KDAP attiecīgās amatpersonas darbības laikā. Virkne intervējamo amatpersonu ir ieņēmušas augstus amatus ne tikai Latvijā, tai skaitā ar aizsardzības nozari saistītos amatos, bet arī ES un NATO institūcijās, kas ievērojami paplašina šo amatpersonu kompetenci un redzējumu par Latvijas aizsardzības nozari un Latvijas aizsardzības nozares institucionālo domāšanas veidni par KDAP. No veiktajām intervijām īpaši jāizceļ intervijas ar aizsardzības ministriem Ģ. V. Kristovski, I. Lieģi, R. Vējoni, R. Bergmani un A. Pabriku, kā arī bijušo Latvijas Nacionālo bruņoto spēku (NBS) komandieri R. Graubi. Intervijās iegūtā informācija kopsakarā ar citām izmantotajām

metodēm ļauj identificēt būtiskus aspektus par Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes transformāciju par KDAP. Iegūtās informācijas interpretēšanai, kopsakarību un tendenču identificēšanai darbā izmantota arī kvantitatīvā pētījumu metode kontentanalīze. Nozīmīga darba daļa ir arī politikas plānošanas un rīcībpolitikas dokumentu, kā arī normatīvo aktu un daļēji strukturēto interviju ar Latvijas aizsardzības politikas esošajām un bijušajām amatpersonām analīze.

Šī **darba novitāte** ir saskatāma vairākos aspektos. Ar domāšanas veidnes konceptu darbā tiek izziņāta Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidne par KDAP, kas līdz šim nav pētīta. Izziņot jautājumus par Latvijas aizsardzības politiku un KDAP, šī darba autoram neizdevās identificēt darbus par Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidni, tostarp par KDAP (tika identificēts, ka promocijas darbā lietotais socioloģiskais institucionālais līdz šim Latvijā ir ticis izmantots pētījumā par pašvaldību sadarbību). Šis pētījums ļauj ieskatīties arī Latvijas aizsardzības nozares domāšanas specifiskā. Tādējādi tiek identificēti aspekti par Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņemšanu par KDAP un ietvaru, kādā darbojas nozares augstākās amatpersonas. Ar aptverošu jaunā institucionālisma analīzi, fokusējoties uz socioloģiskā institucionālisma domāšanas veidni, ir identificējami specifiski institucionālās darbības aspekti. Šī darba centrālais elements ir institūcija, identificējot tik nozīmīgu aspektu kā tās domāšanas veidne. Tā kā domāšanas veidne ir kaut kas abstrakts, tiek veikta plašāka analīze, raugoties tālāk par formalizēto institucionālo struktūru un darbību. Darba tēma no teorētiskā aspekta aktualizē jautājumus par jauno institucionālismu, socioloģiskā institucionālisma atbilstības loģiku, kā arī plaša darba sadaļa ir veltīta institucionālajai domāšanas jeb kognitīvajai (domāšanas) veidnei. Domāšanas veidnes konceptu, apskatot to kā atsevišķu aspektu pētījumā par aizsardzības nozari, ir veicis Toms Dīsons (*Tom Dyson*) darbā *“The Politics of German Defence and Security. Policy*

Leadership and Military Reform in Post-Cold War Era”. Pētījumā ir secināts, ka Vācijas aizsardzības ministri rīkojas atbilstoši domāšanas veidnei, kā arī vadās no vēsturiski pamatotām idejām par to, kas būtu un ir jādara.

Latvijas aizsardzības politikā ir secīgi palielinājusies KDAP nozīme, paplašinot dažādu nianšu noskaidrošanas nepieciešamību Latvijas aizsardzības politikas ietvarā. Tostarp domāšanas veidnes izziņāšanu par KDAP. Iesaiste KDAP ir izaicinājums Latvijai, jo dalība NATO ir galvenā prioritāte. Iestājoties ES, Latvija uzņēmās noteiktas saistības, un KDAP ir viens no ES politikas virzieniem. AM Latvijas aizsardzības politikas plānošanai un īstenošanai ir īpaša loma, jo tiek noteikts politikas iznākums, tādējādi institucionālais aspekts ir svarīgs izpētei. Šī darba gaitā gūtie rezultāti sniedz ne tikai ieskatu Latvijas aizsardzības nozares domāšanā un institucionālās domāšanas veidnē par KDAP, bet identificē aspektus arī par Latvijas aizsardzības politikas un KDAP attīstību. Vienlaikus tas ir arī ieguldījums pētījumos par Latvijas aizsardzības nozari, tiek identificēta domāšanas veidne par KDAP, kā arī tas ir pienesums aizsardzības politikas veidotāju rīcības izpētē Latvijā.

Nostādne, ka Latvijas aizsardzības balsts ir dalība NATO, bet ES ar KDAP ir papildinoša loma, ir kā dogma kopš Latvijas pievienošanās NATO un iestāšanās ES. Arī pētījumu ziņā Latvijas aizsardzības politikas jomā ir tikusi pievērsta mazāka uzmanība KDAP izpētei, salīdzinot ar NATO. Neraugoties uz to, KDAP un Latvijas aizsardzības politikas izpēte ir aktuāla, tai tiek pievērsta aizvien lielāka uzmanība. Kā piemērs tam ir Žanetas Ozoliņas raksts *“European Security and Defence Policy: The Latvian perspective”*, Arta Pabrika raksts *“ES un NATO integrācija – vienīgais risinājums mūsdienu drošības izaicinājumiem”*, Aira Rikveiļa raksts *“Latvija un tās stratēģiskā kultūra. Cits skatījums uz ES drošības identitāti”*, Edgara Kiukucāna raksts *“Latvia and the CSDP”*, Māra Andžāna raksts *“Prospects of the Development of the Common Security and Defence Policy of the European Union: Perspectives from Latvia”*

un “*Latvia. Strategic Autonomy and the Defence of Europe. On the Road to a European Army?*”, Toma Rostoka raksts “Eiropēizācija Latvijas ārpolitikā”. Īpaši jāatzīmē, ka kopš 2011. gada jautājumi par Latvijas interesēm ES, tostarp Latvijas aizsardzības politika un KDAP, tiek skatīti izdevumā “Latvijas intereses Eiropas Savienībā”.

Prominents virziens jautājumu, kas saistīti ar institūcijām, izpētei ir jaunais institucionālisms. Viens no tā veidiem ir socioloģiskais institucionālisms. Pirmajā darba nodaļā, vadoties pēc Dž. Mārša (*James G. March*), J. Ulsena (*Johan P. Olsen*), Gaja Pītersa (*Guy B. Peters*), Tedas Skospolas (*Theda Skocpol*), Pītera Hola (*Peter A. Hall*) un Rozmarijas Teilores (*Rosemary C. Taylor*) u.c. autoru darbiem par institucionālismu, tiek iezīmēta institucionālisma vieta starp svarīgākajām starptautisko attiecību teorijām, tiek apskatīta institūcijas un institucionālisma attīstība, kā arī tiek izvērtēti jaunā institucionālisma strāvojumu būtiskākie aspekti. Izvērtējot socioloģisko institucionālismu, tiek izcelta atbilstības loģika, aizsardzības nozares specifika un domāšanas veidne kā socioloģiskā institucionālisma aspekts. Darba pirmajā nodaļā tiek iezīmēti būtiskākie teorētiskie aspekti empīriskās analīzes veikšanai, lai pārbaudītu darbā izvirzītās hipotēzes.

Darba otrajā nodaļā, vadoties pēc Elisonas Beilsas (*Alyson J. Bails*), Maikla Smita (*Michael E. Smith*), Dž. Hovorta (*Jolyon Howorth*), Hermana Blankes (*Hermann Blanke*) u.c. autoru darbiem, kā arī veicot dokumentu analīzi, tiek izzināts KDAP kā domāšanas veidni ietekmējošs ietvars. Kopš Lisabonas līguma spēkā stāšanās 2009. gadā KDAP ir pakāpeniski attīstījusies. Tā ir daļa no ES Kopējās ārējās un drošības politikas (turpmāk – KĀDP). Arī ES drošības un aizsardzības stratēģija kopš pirmās Eiropas Drošības stratēģijas “Droša Eiropa labākā pasaulē” apstiprināšanas 2003. gadā līdz 2016. gada ES Globālajai stratēģijai ārlietu un drošības politikas jomā ir pakāpeniski transformējusies no izpratnes par mierīgu līdzāspastāvēšanu līdz

nepieciešamībai pēc militārajām spējām. ES dalībvalstīs jautājumi par KDAP īpaši aktualizējās pēc Krievijas agresijas Ukrainā 2014. gadā un Apvienotās Karalistes izstāšanās procedūras no ES uzsākšanas. Nozīmīgākie no tiem ir par Eiropas armijas izveidi, ES stratēģisko autonomiju, ES militārajām spējām, Eiropas Aizsardzības fondu (turpmāk – EAF), Pastāvīgo strukturēto sadarbību (turpmāk – PESCO) un Eiropas Intervences iniciatīvu (turpmāk – EI2). Veicot KDAP kā institucionālās domāšanas veidnes ietekmējošā ietvara analīzi, tiek veikta ES drošības un aizsardzības stratēģijas transformācijas salīdzinošā analīze, KDAP juridiskā pamata, procedūru un institucionālā ietvara izpēte, KDAP spēju elementu attīstības un paplašināšanās analīze. Tādējādi kā priekšnoteikums iezīmēti empīriskie aspekti Latvijas aizsardzības nozares institucionālās domāšanas veidnes transformācijas par KDAP izpētei, lai pārbaudītu darbā izvirzītās hipotēzes.

Ņemot vērā Latvijas iestāšanās laiku ES, šī darba hronoloģiskā robeža empīriskajai izpētei ir no 2004. gada līdz 2020. gadam. Lai gan ir noteiktas analizējamā perioda robežas, atsevišķās darba daļās autors sniedz arī ieskatu vēsturiskajā KDAP un Latvijas drošības un aizsardzības politikas attīstībā. Šis pētījums iegulstas kopējā pētījumu laukā par Latvijas drošības un aizsardzības politiku. Tas ir ieguldījums pētījumu virzienā par jauno institucionālismu un KDAP. Trešajā nodaļā, balstoties uz dokumentu analīzi, intervijām un iepriekšējās nodaļās izpētīto, tiek analizēta Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes formālā daba. To veicot, tiek apskatīti Latvijas aizsardzības politikas stratēģiskie dokumenti, normatīvais, procedūru un institucionālais ietvars. Nodaļā tiek izzināta Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidne caur praktiskajiem spēju elementiem, kā arī Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņemēju loma un ietekme uz domāšanas veidni par KDAP.

1. Institucionālās domāšanas veidne un aizsardzības institūcijas

Šī nodaļa sastāv no šādām apakšnodaļām: “1.1. Institucionālisms starp nozīmīgākajām politikas zinātnes un starptautisko attiecību teorijām”, “1.2. Institūcijas caur vecā un jaunā institucionālisma attīstības prizmu”, “1.3. Institūciju izpētes strāvojumu būtiskākie aspekti”, “1.4. Institūciju izpētes pamata strāvojumi un institūcijas socioloģiskajā institucionālismā”, “1.4.1. Institūciju izpētes pamata strāvojumu būtiskākie aspekti”, “1.4.2. Socioloģiskais institucionālisms un aizsardzības nozares specifika”, “1.4.3. Domāšanas veidne kā socioloģiskā institucionālisma aspekts un ietvars tālākai analīzei”.

Promocijas darba pirmajā nodaļā veiktais visaptverošais skaidrojums par institūciju izpētes virzieniem ļāvis iezīmēt institucionālisma attīstības tendences un identificēt svarīgākās socioloģiskā institucionālisma iezīmes turpmākās analīzes veikšanai. Jaunajam institucionālismam ir savstarpēji konkurējoši strāvojumi. Tie tiek saukti par jauno institucionālismu. No tiem socioloģiskais, racionālās izvēles un vēsturiskais institucionālisms ir pamata strāvojumi. Centrālais elements, kas apvieno visas pieejas un ļauj tās saukt par jauno institucionālismu, kā arī atšķirt no vecā institucionālisma, ir dogma, ka institūcijas ir svarīgas. Par socioloģisko institucionālismu Simons Balmers (*Simon Bulmer*), Oувens Pārkers (*Owen Parker*), Īans Bašs (*Ian Bache*), Stīvens Džordžs (*Stephen George*) un Šarlote Bērnsa (*Charlotte Burns*) norāda, ka tas atrodas pa vidu starp pozitīvismu un postpozitīvismu, jo, viņuprāt, no ontoloģiskā aspekta sociālā realitāte ir pārsvarā sociāli konstruēta, savukārt no epistemoloģiskā aspekta — zināšanas var tikt iegūtas ar objektīviem novērojumiem. Realitāte ir sociāli konstruēta, un institūcijas kā tās daļa ir svarīgas, tās mijiedarbojas ar apkārtējo realitāti un nav atrautas no tās. Institūcijas ir centrālais jaunā institucionālisma elements. Sociālajās zinātnēs

nav iespējams pilnībā vai ir iespējams tikai daļēji identificēt pētāmā fenomena pazīmes un robežas. Institūciju aspektā ir iespējams novērot to formalizēto dabu, savukārt institūciju augstāko amatpersonu domāšanu un institūciju domāšanas veidnes aspektu ir iespējams identificēt tikai daļēji.

Institūciju izpētei ne vienmēr tika pievērsta uzmanība, bet tās veido nozīmīgu daļu, daudz plašāku un pamatīgāku izpratni par komplekso sociālo realitāti. Institūciju izpēte pēdējo 50 gadu laikā ir strauji mainījusies, tai kļūstot aizvien nozīmīgākai. Džeimss Māršs un Juhans Ulsens tiek uzskatīti par jaunā institucionālisma aizsācējiem. Tā attīstības cikliskums tiek iedalīts jaunajā un vecajā institucionālismā, kā arī trijos periodos: izpētes un atkārtotas atklāšanas periods no 20. gs. 30. līdz 70. gadiem, diverģences un sadalīšanas no 80. līdz 90. gadiem, konverģences un konsolidācijas periods no 2000. gada sākuma līdz mūsdienām. Jaunajā institucionālismā ir dažādi strāvājumi, no kuriem pamata ir vēsturiskais, racionālās izvēles un socioloģiskais institucionālisms. Racionālās izvēles institucionālisms balstās uz aprēķina loģiku (*logic of calculation*), vēsturiskais institucionālisms uz pagātnes pēctecīgumu (*path dependence*), savukārt socioloģiskais institucionālisms uz atbilstības loģiku (*logic of appropriateness*).

Socioloģisko institucionālismu raksturo atbilstības loģika. Atbilstoši tai institūciju normas un formālie noteikumi ietekmē un veido aktoru rīcību. Tie darbojas to ietvarā. Ar dažādiem noteikumiem institūcijas veido tās aktorus. Pieņemot lēmumu, tie var interpretēt un izvēlēties dažādus faktorus un iespējamo pieņemtā lēmuma ietekmi. Aktori noteiktā institucionālā ietvarā seko atbilstības loģikai, vadoties no piemērotības un atbilstības principa. Atbilstības loģika cilvēka rīcību uztver, balstītu uz noteikumiem, vienlaikus tā ietver arī kognitīvo komponenti. Noteikumi tiek ievēroti, jo tie ir dabiski, pareizi, gaidāmi un likumīgi. Aktori cenšas ievērot noteikumus, jo tie ir saistīti ar to lomu institūcijas kontekstā, identitāti, piederību konkrētai politiskajai kopienai

(grupai), institūcijas etnosam, praksei un ekspektācijām. Noteikumi veido noteiktu ietvaru, tie ir likumīgi, dabiski un pareizi. Pareiza rīcība nozīmē rīkoties saskaņā ar institucionalizēto praksi, kas balstās uz izpratni par to, kas ir pareizi, saprātīgi, dabiski un atbilstoši.

Valsts sistēma sastāv no dažādām institūcijām, katra balstās uz saviem principiem un noteikumiem. Tām ir sava autonomija pār noteiktu atbildības jomu. Noteikumi ir mainīgi. Tie attīstās pāri laikam atbilstoši konkrētai situācijai un pieredzei. Pieredze tiek ietverta noteikumos, noteikumi principos. Tie atspoguļo noteiktu sistēmu. Izmaiņas noteikumos var notikt ar jaunu pieredzi, jo iepriekšējais regulējums nenodrošina atbilstošas atbildes atbilstoši rīcībai, tam, kas ir pareizi un nepareizi, slikti vai labi. Institūcijas aktori mācās no satricinājumiem, jaunām pieredzēm, krīzēm u.tml. Tādā veidā tiek pakāpeniski sasniegts noteikts institucionālais briedums.

Socioloģiskā institucionālisma kognitīvā (domāšanas) skripta aspekts ir elements, kas īpaši atšķir socioloģisko institucionālismu no citiem jaunā institucionālisma veidiem. Normas un vērtības ietekmē ikdienas uzvedību, kura atkārtoties kļūst par neapzinātu domāšanas veidni. Ar darbības atkārtošanu atbilstoši institūcijai aktori internalizē normas un seko domāšanas veidnei. Domāšanas veidnes jeb kognitīvie skripti (scenārijs, shēma, veidne) ir darbības ar saistītu secīgumu (kopumu), kas raksturo bieži pieredzētus notikumus un rezultējas ekspektācijās, kā arī nosaka izturēšanos rīcību ikdienas situācijās. Notikumu pieredze atkārtoties rada internalizētu “veidni” iespējamai darbību (rīcības) secībai iesaistītajiem dalībniekiem (aktoriem). Skripti ir darbību instrukcija, secīgu darbību kopums.

Skripti palīdz aktoriem saprast situācijas, balstoties uz iepriekšējo pieredzi un izmantojot iepriekšējās zināšanas, lai sasniegtu izvirzīto mērķi (rezultātu). Skripti tiek iegūti ar līdzdalību un novērošanu dzīves laikā, tie tiek aktivizēti caur situāciju līdzību atpazīšanu un iepriekšējo pieredzi. Institūcijām

noteiktā laika periodā pakāpeniski izveidojas noteikta domāšanas veidne, kas ir identificējama un katrai institūcijai atšķirīga. Tā ir arī mainīga. Izmaiņas domāšanas veidnē ietekmē iekšējie un ārējie faktori. Institūcijas ir kā sava veida nosacīts filtrs, caur kuru notiek informācijas apstrāde, vērtējot gan iekšējo, gan ārējo dimensiju, kas ir pamats konkrētam iznākumam.

Militārās institūcijas ir bijušas vienas no formālo organizāciju senākajiem un prominentākajiem izpētes virzieniem, piesaistot plašu sociālo zinātņu pētnieku interesi. Par institūciju nozīmīgumu aizsardzības jomā jāatzīmē Dž. Hovorta norādītais, ka bez institūcijām militārās spējas ir neizmantojamas. Aizsardzības nozare ar militārajām organizācijām ir specifiska, atšķirīga un profesionāla kultūra, kura ir relatīvi izolēta no sabiedrības. To raksturo militārās organizācijas aspekti: hierarhija, disciplīna un kontrole, nepieciešamība spēt darboties pat visgrūtākajos apstākļos, atbildība par valsts drošību un aizsardzību, specifisks normatīvais ietvars. Militārā kultūra un aizsardzības nozares institucionālais ietvars ir atšķirīgs dažādās valstīs. Tas skaidro kopēju redzējumu par apkārtējo vidi, attiecas uz vērtībām un prioritātēm, idejām, interpretācijām un normām, tas ir izplatīts noteiktās grupās un var būt arī kā kolektīvās domāšanas programmēšana, atdalot dažādas grupas. Aizsardzības nozarē iesaistītie ir atšķirīgi no kopējā sabiedrības ietvara, un aizsardzības nozares institūcijas, izstrādājot aizsardzības politiku, ietekmē ne tikai visu nozares institucionālo ietvaru, bet arī visu sabiedrību kopumā. Ar socioloģisko institucionālismu ir iespējams izziņāt aizsardzības nozares domāšanas veidni.

2. Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politika kā institucionālās domāšanas veidni ietekmējošais ietvars

Šī nodaļa sastāv no šādām apakšnodaļām: “2.1. Eiropas Savienības Drošības un aizsardzības politikas domāšana: stratēģijas transformācija salīdzinošā perspektīvā”, “2.1.1. Eiropas Savienības Drošības un aizsardzības politikas domāšana: stratēģija pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās”, “2.1.2. Eiropas Savienības Drošības un aizsardzības politikas domāšana: stratēģija pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās”, “2.2. Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politikas satvars: juridiskais pamats, procedūras un institucionālie aspekti”, “2.2.1. Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politikas domāšanas juridiskais pamats un procedūras”, “2.2.2. Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politikas intitucionālie aspekti”, “2.3. Eiropas Savienības aizsardzības spēju un reaģēšanas instrumentu attīstība un paplašināšanās”, “2.3.1. Eiropas Savienības aizsardzības spēju un reaģēšanas pamata instrumenti: Eiropas Savienības militārās misijas un operācijas, kā arī Eiropas Savienības kaujas grupas”, “2.3.2. Eiropas Savienības aizsardzības spēju un reaģēšanas instrumenti pēc Krievijas agresijas Ukrainā un Covid-19 kontekstā: Pastāvīga strukturēta sadarbība un Eiropas Aizsardzības fonds”.

KDAP kopumu veido drošības un aizsardzības politiku noteicošie dokumenti (stratēģijas). Tajos tiek iezīmēti izaicinājumi, noteiktas vadlīnijas un nākotnes redzējums. Tie ietver arī vadošo domu par KDAP un tās attīstību. Pirmā Eiropas Drošības stratēģija “Droša Eiropa labākā pasaulē” tika apstiprināta 2003. gadā. ES Augstā pārstāvja atziņas apkopotas 2008. gada decembra pārskatā “Sniegt drošību mainīgā pasaulē”. Eiropas Drošības stratēģija netika pārskatīta vai papildināta līdz pat 2016. gadam, kad tika pieņemta ES Globālā stratēģija. Kopš pirmās Eiropas Drošības stratēģijas

pieņemšanas 2003. gadā līdz ES Globālās stratēģijas apstiprināšanai 2016. gadā bija jāpaiet nepilniem 13 gadiem. KDAP fundamentālu pamatu veido arī normatīvais, procedūru un institucionālais ietvars. KĀDP un KDAP juridiskais pamats ir 1992. gada Māstrihtas līgums (Līgums par Eiropas Savienību), kas stājās spēkā 1993. gadā. Tas ir pamats pašreizējai sadarbībai drošības un aizsardzības jomā. Nozīmīgākie grozījumi Māstrihtas līgumā veikti ar 1997. gadā parakstīto Amsterdamas līgumu, kas stājās spēkā 1999. gadā, un 2007. gadā parakstīto Lisabonas līgumu, kas savukārt stājās spēkā 2009. gada nogalē. Māstrihtas līgumā ir velīta atsevišķa nodaļa KDAP. Tas ir plašs noteikumu lauks, kas regulē KDAP.

Atbilstoši atbilstības loģikai KDAP ietvars ar pakāpeniskām izmaiņām radījis noteikumu un prakses ietvaru, kurā ir jādarbojas un kurš ir jāievēro. To var ietekmēt un arī mainīt gan ES dalībvalstu augstākās amatpersonas, gan ES institucionālā ietvara vadošās amatpersonas. KDAP ietvars sastāv no sadrumstalotiem elementiem, kas kopā apvieno ES mērķus, mudina ES dalībvalstis kopējai domāšanai, ietekmē ES dalībvalstu aizsardzības nozares institūcijas un politiku, iedarbojas uz aizsardzības politikas veidotājiem, veicina ES dalībvalstu saskaņotu un savietojamu rīcību. Savā veidā, iesaistoties KDAP, ES dalībvalstis atzīst ES par likumīgu un kredīblu aktoru militārajā jomā. Mainoties KDAP, transformējas arī institucionālā domāšanas veidne par to nacionālajā līmenī.

ES ir papildināmības un sinerģijas princips ar NATO, kā arī valstu drošība ir katras dalībvalsts atbildībā. Izmaiņas KDAP notika pēc 2014. gada Krievijas agresijas Ukrainā un Apvienotās Karalistes izstāšanās procedūras no ES uzsākšanas. KDAP praktisko spēju elementu attīstība un paplašināšanās ir notikusi pakāpeniski. Visplašāk no ES spēju elementiem ir zināmas ES militārās misijas un operācijas, kā arī ES kaujas grupas. ES militāro misiju un operāciju veikšana un to apjoms ir ļāvis ES attīstīties un mācīties. Operācijas ir

gūto mācību un ieteikumu ņemšana vērā. Kopējā tendence ir saitīta ar ES nepieciešamību pēc militārajām spējām. Pēc 2014. gada notikumiem uzrāvienu ieguva PESCO un EAF. Minētie virzieni veido domāšanu plašākā darbības laukā. Jāizceļ PESCO, jo tās ietvaros tiek īstenots plašs spektrs ar dažādiem militāro spēju projektiem, kā arī tā var kalpot kā līdzeklis Covid-19 pandēmijas apkarošanai. Covid-19 pandēmija ir iezīmējusi KDAP stiprās un vājās puses. Aktualitāti guvuši arī tādi jautājumi kā Eiropas armijas un Eiropas Aizsardzības savienības izveidošana, ES militāro spēju paplašināšana un Francijas virzītā EI2.

Nacionālajā līmenī aizsardzības nozare ir specifiska un relatīvi izolēta no sabiedrības. KDAP iesaistīto valstu aizsardzības nozares vadošās institūcijas ietver tās formālos noteikumus politikas plānošanas un rīcībpolitikas dokumentos, kā arī normatīvajā regulējumā. Tādējādi veidojot domāšanas veidnes formālo aspektu. Tas tiek veikts tiktāl, cik tas nav pretrunā ar nacionālajām interesēm. KĀDP un KDAP ir neatkarīga politikas joma. Lēmumus KDAP jautājumos pieņem, balstoties uz vienprātības principu. Tas ir viens no nozīmīgākajiem aspektiem KDAP.

Institucionālo domāšanas veidni ietekmē aizsardzības nozares augstākās amatpersonas, kuras darbojas noteiktā uzvedības rāmējumā un praksē. Socioloģiskajā institucionālismā aktoriem normas, vērtības, prakse, to atkārtojot, kļūst par internalizētu veidni. Institūcijas aktori pakāpeniski internalizē normas un vairs nefokusējas uz rīcības pamatojumu, bet seko domāšanas veidnei. Tādām valstīm kā Latvija drošības stratēģija ir nosacīts starptautisks darījums, kura mērķis ir veidot un attīstīt savu starptautisko solidaritāti, kā arī veidot uzticību, ja nākotnē var rasties nepieciešamība pēc atbalsta. Institucionālajā ietvarā mijiedarbība starp vadošajām institūcijas amatpersonām un institūcijām tiek balsīta uz sava veida praktisko domāšanu, kur indivīdi darbojas saskaņā ar pieejamām institucionālajām paradigmām.

Latvijā aizsardzības nozares vadošā institūcija ir AM. Tā izstrādā un īsteno valsts aizsardzības politiku. KDAP stratēģijas transformācija no drošības uz nedrošību, kā arī tās normatīvā analīze, procedūru izpēte un institucionālais ietvars ar tās praktisko spēju izpausmi ir institucionālās domāšanas veidni ietekmējošais ietvars. To ietekmē arī ārējais konteksts par KDAP attīstību.

Darbā izvirzīto hipotēžu pārbaudei un mērķa sasniegšanai atsevišķā nodaļā skatīti Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes par KDAP veidojošie elementi: formālais aspekts Latvijas aizsardzības politikas stratēģiskajos dokumentos, tiesiskajā (normatīvajā), procedūru un institucionālajā ietvarā, praktiskie spēju elementi un Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņēmēju loma. Minēto virzienu analīze ļauj identificēt Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes transformāciju par KDAP.

3. Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidne par Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politiku

Šī nodaļa sastāv no šādām apakšnodaļām: “3.1. Domāšanas veidnes formālā aspekta transformācija Latvijas aizsardzības politikas stratēģiskajā ietvarā”, “3.1.1. Domāšanas veidnes formālā aspekta transformācija pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās”, “3.1.2. Domāšanas veidnes formālā aspekta transformācija pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās”, “3.2. Domāšanas veidnes satvara transformācija: juridiskais pamats, procedūras un institucionālie aspekti”, “3.2.1. Domāšanas veidnes satvara funkcionālais ietvars un Latvijas aizsardzības nozares organizatoriskā struktūra”, “3.2.2. Domāšanas veidnes satvara juridiskie aspekti un procedūras”, “3.3. Eiropas Savienības spēju un reaģēšanas instrumentu aspekts domāšanas veidnē”, “3.3.1. Domāšanas veidnes praktiskais pamats: Eiropas Savienības militārās misijas un operācijas, kā arī Eiropas Savienības kaujas grupas”, “3.3.2. Domāšanas veidnes elementi pēc Krievijas agresijas Ukrainā un Covid-19 kontekstā: Pastāvīga strukturēta sadarbība un Eiropas Aizsardzības fonds”, “3.4. Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņēmēju loma domāšanas veidnes transformācijā”, “3.4.1. Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņēmēju loma domāšanas veidnes transformācijā pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās”, “3.4.2. Latvijas aizsardzības nozares lēmumu pieņēmēju loma domāšanas veidnes transformācijā pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās”.

KDAP ir papildinoša loma Latvijas aizsardzības politikā. Tā ir kā dogma, kas izriet no politikas plānošanas un rīcībpolitikas dokumentiem. Robežšķirtne un uzrāviens jautājumiem par KDAP ir 2009. gads, kad spēkā stājās Lisabonas līgums. Tas izriet no Latvijas aizsardzības politikas plānošanas dokumentiem, normatīvā regulējuma, pieņemtajiem lēmumiem un praktiskās iesaistes. Periodā pirms Latvijas iestāšanās NATO un ES kā prioritāte tiek

izvirzīta dalība šajās organizācijās. Pēc iestāšanās ES dokumentu līmenī rodas iespaids, ka Latvija neplāno izmantot jaunus mehānismus drošības un aizsardzības jautājumos. Latvijas aizsardzības politikas plānošanas dokumentos aspekti par KDAP tiek ietverti minimāli. Neskatoties uz to, noslēdzošajā NDK ir ietverta atsevišķa nodaļa jautājumiem par KDAP. Tas saistāms ar faktu, ka KDAP tika ieviesta tikai 2009. gadā, aizstājot EDAP. EDAP bija KDAP sākotnējā attīstības stadija, un Latvijai nebija pietiekamu resursu, un arī pati politika nebija pietiekami nopietni uztverama plašākai iesaistei. Nebija skaidrs, kādi ir Latvijas mērķi tās ietvarā. Tika apšaubīta arī EDAP efektivitāte.

KDAP pakāpeniski attīstoties, kā arī šo procesu ietekmējot Krievijas agresijai Ukrainā 2014. gadā, kā arī Apvienotās Karalistes izstāšanās procedūras uzsākšanai no ES, arī Latvijas aizsardzības politikas ietvarā jautājumi par KDAP parādās aizvien plašāk. Nozīmīgs ir militāro spēju jautājums un ieguvumi, Latvijai iesaistoties dažādos KDAP formātos. Latvija iesaistījās ES militārajās misijās un operācijās vēl pirms iestāšanās ES. Arī Latvijas pārstāvniecība ES kaujas grupās ir bijusi pietiekami plaša. Pēc 2014. gada kā nozīmīgākie ES spēju virzieni, kuros iesaistās Latvija, ir PESCO un EAF. Latvija pietiekoši plaši iesaistās PESCO. PESCO jomā jāuzsver, ka tā var kalpot Covid-19 pandēmijas un līdzīgu izaicinājumu pārvarēšanai. Ieguvums ir arī klātesamība un solidarizēšanās ar partnervalstīm, savu spēju demonstrēšana un pieredzes gūšana. Jautājumos par KDAP plašākā aspektā tas liecina par Latvijas aizsardzības politikas balstīšanos uz pagātnē pieņemtajiem lēmumiem un vadīšanos no atbilstības loģikas. Augstāko amatpersonu darbība tiek balstīta noteiktā domāšanas veidnē. Tās pakāpeniskas izmaiņas notiek ar Lisabonas līguma spēkā stāšanos, noteiktu institucionālā brieduma sasniegšanu, kā arī aizsardzības ministra A. Pabrika lomu. Notikušās izmaiņas liecina par domāšanas veida maiņu, kā arī par noteikta institucionālā brieduma sasniegšanu. Domāšanas veidnē svarīga ir spēja ne tikai veikt rīcību atbilstoši

iemītajai taciņai, bet sasniegt pievienoto vērtību, veicot tai skaitā arī izmaiņas. Šīs izmaiņas var būt kā pagrieziena punkts institūcijai. Institucionālajā ietvarā tas bijis pakāpenisks process, kas tika uzsākts ar iestāšanos ES, bet KDAP ietvarā uzrāvienu guvis pēc KDAP ieviešanas. Tas ir veids, kā tiek iegūtas zināšanas un pieredze, mainoties dažādiem apstākļiem, kā rezultātā notiek plašāka konverģence.

Tas ir formalizēts process, kas ir birokrātisks un noturīgs pret izmaiņām. Latvijas aizsardzības nozares normatīvajā regulējumā jautājumi par KDAP tiek ietverti tik, cik ir nepieciešams, lai neapdraudētu stratēģisko virzienu aizsardzības politikā. Aizsardzības politikas plānošanas dokumentos KDAP tiek atspoguļota limitēti. KDAP jomā virzītos, kuros ir iesaistījušās vairums ES dalībvalstu un šie virzieni nerada riskus NATO, Latvija atbilstoši iespējām iesaistās pietiekami plaši (piemēram, PESCO, EAF, ES militārās misijas un operācijas, ES kaujas grupas). Savukārt jautājumos, kuri saistīti ar atsevišķu ES lielvaru interesēm, kā arī rada riskus NATO, Latvijas pozīcija ir noturīga (piemēram, Eiropas armijas izveide, Eiropas autonomija, Eiropas Aizsardzības savienības izveidošana un EI2). Latvijas aizsardzības politikas pamats ir dalība NATO. Tā ir sava veida nosacīta Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes par KDAP robeža jeb sarkanā līnija.

KDAP jomā lēmumi jāpieņem vienbalsīgi. Tas ir nozīmīgākais princips, kas jāievēro visām dalībvalstīm, tai pašā laikā Latvijai jāspēj pielāgoties ES vadošo valstu interesēm, veiksmīgi manevrējot un neapdraudot Latvijas stratēģisko virzienu aizsardzības politikā. Domāšanas veidnes aspektā Latvijas aizsardzības nozares augstākās amatpersonas ievēro KDAP ietvaru gan stratēģiskajā, gan juridiskajā aspektā, tajā pašā laikā pietiekami plaši iesaistoties KDAP instrumentos. Ievērots tiek arī nacionālais regulējums un pagātnes pieņemtie lēmumi.

Kopējā tendence ir kā vilnis, kas pastāvīgi mazākā vai lielākā mērā ir nesis integrācijas virzienā, turklāt, iesaistoties KDAP rīkos, ir notikusi pielāgošanās situācijai, kas izriet no uzņemtajām saistībām, iesaistoties KDAP. No iesaistes virzieniem KDAP nozīmīgākie ir ES militārās misijas un operācijas, ES kaujas grupas, PESCO un EAF. Izaicinājumi, kas tiek ņemti vērā lēmumu pieņemšanas gaitā, ir saistīti ar resursiem, finansējumu, nacionālo spēju stiprināšanu, risku NATO funkciju dublēšanai, atsevišķu ES lielvaru ambīcijām un vēlmi uzņemties vadību militārajos jautājumos Eiropā, pagātnes negatīvo pieredzi sadarbībā iepirkumos vai ES militāro operāciju un misiju ietvarā.

Domāšanas veidnes aspektā nozīmīgs ir periods, cik ilgi aizsardzības nozares augstākās amatpersonas atrodas amatā un kāda ir bijusi to iepriekšējā pieredze, jo tā ir kompetence, redzējums par lietām plašāk, saskatot kopsakarības. Skatot kopsakarības, svarīga ir spēja ne tikai veikt rīcību atbilstoši iemītajai taciņai, bet sasniegt pievienoto vērtību, veicot arī izmaiņas. Izmaiņas var būt kā pagrieziena punkts institūcijai citā virzienā. Latvijas aizsardzības nozarē atsevišķas amatpersonas ir slīdējušas pa straumi, neveicinot plašāku iesaisti KDAP, bet vadoties no domāšanas veidnes un pagātnes lēmumiem. Vienlaikus šādā aspektā ir saskatāma arī racionāla izvēle, jo tas nozīmē stabilitāti un noturīgumu atbilstoši valdošajām tendencēm.

Secinājumi

Šī darba mērķa sasniegšanai un hipotēžu pārbaudei no jaunā institucionālisma dažādiem strāvojumiem tika izvēlēts socioloģiskā institucionālisma domāšanas veidnes aspekts, kas visaptverošai analīzei tika vērtēts neatrauti no atbilstošas rīcības ietvara. Veicot pētījumu par jaunā institucionālisma attīstības un svarīgāko strāvojumu būtiskāko aspektu izpēti, socioloģiskā institucionālisma teorētiskie aspekti tika nošķirti no pārējiem jaunā institucionālisma strāvojumiem. Vienlaikus tika parādīts arī institūciju izpētes nozīmīgums un transformācija, kā arī jaunā institucionālisma būtiskākie aspekti. Socioloģiskā institucionālisma kognitīvā skripta jeb domāšanas veidnes aspekts atšķir to no citiem jaunā institucionālisma veidiem. Vienlaikus socioloģisko institucionālismu domāšanas veidnes aspektā nevar pilnībā izolēt un atdalīt no vēsturiskā un racionālās izvēles institucionālisma.

Domāšanas veidnes aspektā aktori ņem vērā pagātnes lēmumus, kā arī to darbība, kura izpaužas bezdarbībā, var būt kā racionāla izvēle. Tā ir sava veida ērta pozīcija, kurai ir savs labums, jo tiek panākts noturīgums un stabilitāte. Tādējādi veicot aprēķinu par labumu no noteiktiem lēmumiem, tas var izpausties arī bezdarbībā un sekošanā jau ierastajai veidnei. Institūcijas ietvaros pieņemtie pagātnes lēmumi, kā arī atbilstošas rīcības ietvars domāšanas veidnes aspektā ne tikai ietekmē institūcijas aktorus, tos ierobežojot, bet arī ieslēdz noteiktā ietvarā, tā ietekmējot to izvēles iespējas un rīcības brīvību lēmumu pieņemšanā.

Domāšanas veidne ir darbības ar saistītu secīgumu, kas raksturo bieži pieredzētus notikumus un rezultējas ekspektācijās, kā arī nosaka izturēšanos rīcību ikdienas situācijās. Tiek veidota internalizēta veidne iespējamai darbību (rīcības) secībai iesaistītajiem aktoriem. Veidne ir darbību instrukcija, secīgu darbību kopums. Ar veidni tiek organizēta, strukturēta un pārveidota sociāli kulturālo zināšanu nozīme, kuras iegūtas ar pieredzi, mijiedarbību un

novērošanu. Tās ietilpst vispārējā secīgā struktūrā, caurvijot kontekstu, situāciju vai notikumu, kuru var atsaukt nākotnē. Veidne tiek iegūta ar līdzdalību un novērošanu dzīves laikā, tā tiek aktivizēta caur situāciju līdzību atpazīšanu un iepriekšējo pieredzi. Institūcijām noteiktā laika periodā pakāpeniski izveidojas noteikta domāšanas veidne, kas ir identificējama un katrai institūcijai atšķirīga. Tā ir arī mainīga.

Veicot KDAP izpēti, šajā darbā tika iezīmēti Latvijas domāšanas veidnes par KDAP elementi. Pētījumā veikta socioloģiskā institucionālisma domāšanas veidnes sintēze ar KDAP, tādējādi identificējot Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidni par KDAP. KDAP izpēte iegulstas pētījumu laukā par Eiropas aizsardzības politiku un Latvijas aizsardzības politiku. Pētījums uzskatāms par pienesumu pētījumos par aizsardzības politiku. Veicot Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes analīzi, izvirzīti vairāki secinājumi par tās elementiem. KDAP Latvijas aizsardzības politikā tiek atvēlēta sekundāra jeb papildinoša loma. KDAP aspektu ietveršana drošības un aizsardzības nozares normatīvajā regulējumā notiek atbilstoši nepieciešamībai. Tas tiek veikts, cik nepieciešams, un ir apjomā, lai neapdraudētu stratēģisko virzienu aizsardzības politikā, kas ir dalība NATO. Tajā pašā laikā aizsardzības politikas plānošanas dokumentos KDAP aspekts tiek ietverts ierobežotā veidā. Iesaiste KDAP ir mainījusies no skeptiskas uz tolerantu un elastīgāku, vienlaikus saglabājot piesardzību. Latvija ir iesaistījusies visās ES politikās. Arī attiecībā uz KDAP Latvijai ir jāpilda uzņemtās saistības, un Latvija tajā iesaistās. Iesaiste KDAP Latvijai nozīmē solidarizēšanos ar partneriem, klātesamību kopā ar partneriem dažādos reģionos, piedalīšanos lēmumu pieņemšanā, drošības un aizsardzības garantiju saņemšanu un sniegšanu, kā arī pieredzes gūšanu stratēģiskajā, operacionālajā vai taktiskajā līmenī. Latvijas AM dabiski un sinerģiski iesaistās KDAP mehānismos, kuri sniedz praktisku ieguvumu. Latvijas domāšanas veidni par

KDAP var raksturot kā skeptisku un neelastīgu tās sākotnējā attīstības posmā. Tas ietver arī periodu, kad EDAP vēl nebija pārtapusi par KDAP. Tā ir mainījusies uz elastīgāku un tolerantāku pieeju, saglabājot piesardzību. Latvijas iesaiste notiek tajos KDAP mehānismos, kur tiek saskatīti praktiski ieguvumi. Kopējā tendence ir mazākā vai lielākā mērā nesusi integrācijas virzienā. Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes transformācijas par KDAP izpētes gaitā tika veikta trīs hipotēžu pārbaude. Veicot Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes izpēti, identificēts, ka nozares augstākās amatpersonas vadās no domāšanas veidnes un balstās uz atbilstības loģiku. Tajā pašā laikā balstīšanās uz pagātnes lēmumiem un iesāktā kursa turpināšana KDAP jautājumos ir racionāla izvēle.

Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidne par KDAP ir formalizēta, tā ir noturīga pret izmaiņām. KDAP jomā virzītos, kuros ir iesaistījušās vairums ES dalībvalstu un šie virzieni nerada riskus NATO, Latvija atbilstoši iespējām iesaistās pietiekami plaši (piemēram, PESCO, EAF, ES militārās misijas un operācijas, ES kaujas grupas). Savukārt jautājumos, kuri saistīti ar atsevišķu ES lielvaru interesēm, kā arī rada riskus NATO, Latvijas pozīcija ir noturīga (piemēram, Eiropas armijas izveide, Eiropas stratēģiskā autonomija, Eiropas Aizsardzības savienības izveidošana un EI2). Tā ir arī nosacīta Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes par KDAP robeža jeb sarkanā līnija.

Pētījumā tika izvirzītas trīs hipotēzes. Pirmā hipotēze – Latvijas aizsardzības nozares institucionālās domāšanas veidnes konverģence ar KDAP sākās pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās – apstiprinājās daļēji. KDAP tika ieviesta 2009. gadā, aizstājot EDAP. Atbalstot Lisabonas līgumu, Latvija pievienojās visām tās politikām, tai skaitā KDAP. KDAP jautājumā uzrāviens bija pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā, tomēr Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes konverģence ar KDAP nav atdalāma no Latvijas

integrācijas procesa ES. Latvija iestājās ES 2004. gadā un pirms KDAP bija EDAP. Latvijai iestājoties ES, bija skaidrs, ka drošības un aizsardzības aspekts ir svarīgs arī ES ietvarā. No politikas plānošanas dokumentos ietvertā pirms KDAP ieviešanas radās iespāids, ka Latvija neplāno izmantot jaunās iespējas. Latvijai nebija pietiekamu resursu šim virzienam un pati politika nebija nopietni uztverama, kā arī nebija skaidrs, ko Latvija vēlas no ES aizsardzības aspektā. Vienlaikus Latvija iesaistījās pirmajā ES militārajā misijā un operācijā, kā arī ES drošības un aizsardzības mehānismos vēl pirms iestāšanās ES. ES drošības un aizsardzības politika tajā brīdī vēl bija tikai tās sākotnējā attīstības stadijā (tajā brīdī vēl nebija izveidota KDAP). Tādā veidā tika ielikts sākotnējais pamats kopīgas kognitīvās vadlīnijas izveidei, veidojot arī atbilstošu institucionālo praksi. Tā plašāk izpaužas ar Latvijas iesaisti KDAP vēlākā periodā. Lai gan Latvijas iesaiste bija ierobežota, tā notika vēl pirms KDAP ieviešanas. Latvijas domāšanas veidnes konverģence ar KDAP notika pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās, jo tajā brīdī tika ieviesta KDAP. Bet, ņemot vērā, ka Latvijas iesaiste EDAP, kuras turpinājums ir KDAP, notika ar iestāšanās brīdī ES, izvirzītā hipotēze apstiprinājās daļēji. Ir saskatāma arī pagātnes lēmumu ietekme uz periodu, kad bija ieviesta KDAP. Iesaiste EDAP ir notikusi pastāvīgi, tai pārtopot arī par KDAP. Abi posmi nav atraujami viens no otra.

Otrā hipotēze – Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes konverģencē ar KDAP noteicošā loma ir bijusi AM augstākajām amatpersonām – apstiprinājās. Analizējamajā periodā katra no augstākajām amatpersonām ir darbojusies noteiktā noteikumu un prakses rāmējumā, īstenojot AM noteiktos uzdevumus un mērķus. Tās darbojas atbilstošas rīcības ietvarā, kā arī vadās no pagātnes lēmumiem. ES lietās aizsardzības jomā ir tikusi nodrošināta stabila un pēctecīga nostāja par KDAP. Tā nav mainījusies, jo KDAP ir atvēlēta sekundāra loma Latvijas aizsardzības politikā. Latvijas

praksē ir bijuši gadījumi, kad ministra amatu ieņem personas, kas nespēj pilnībā darboties attiecīgajā nozarē. Tas noved pie virspusējas līdzdalības, faktiski neietekmējot procesus.

Periodā līdz Lisabonas līguma spēkā stāšanās brīdim Latvijas augstāko amatpersonu skatījums par ES militāro aspektu bija skeptiskāks, kā arī pati KDAP vēl nebija izveidota. Augstāko amatpersonu darbību, kuras mazāk iesaistījušās KDAP jautājumos, var raksturot kā veiksmīgu iekļaušanos AM institucionāli birokrātiskajā tīklojumā, neizceļoties ar aktīvu rīcību vai mēģinājumiem iegūt arī no ES aizsardzības virziena maksimālu labumu. Tādējādi to ir noteikusi jau valdošā jeb pastāvošā attieksme par KDAP un iesaisti tajā. Savā ziņā tā ir racionāla izvēle, kā arī tas apliecina vadīšanos no noteiktas domāšanas veidnes. Tā nav tikusi mainīta un notikusi atbilstoši jau esošajiem uzstādījumiem. To raksturo arī iesaistes apjoms, jo ministrijas aparāts atbilstoši valdošajai filozofijai meklē veidus, kur un kādā apjomā iesaistīties. Savukārt augstākās amatpersonas, pieņemot lēmumus, var izmainīt jau uzsāktu kursu un lemt par plašāku iesaisti, tā ietekmējot arī domāšanas veidni.

Lai gan kopumā tendence par KDAP ir stabila, atsevišķu augstāko amatpersonu loma ir bijusi nozīmīga Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes izmaiņā un konverģencē ar KDAP. Rādītājs tam ir ne tikai iegūtā informācija par atsevišķu augstāko amatpersonu pieņemtajiem lēmumiem, to domāšanu par institūcijas darbību un spēju pielāgoties mainīgajai videi, bet arī veiktā NDK, VAK un AM publisko pārskatu satura vienību analīze, kā arī statistikas dati par iesaistes apjomu KDAP mehānismos un veiktajām iemaksām.

Izmaiņu periods domāšanas veidnes konverģencē jāsaista ar periodu pēc 2010. gada, kad aizsardzības ministrs bija A. Pabriks, kad tā pārtapa par mērķtiecīgāku un jēgpilnāku, iegūstot vairāk arī no līdzdalības KDAP

mehānismos. Līdz tam nebija skaidra sistēma, kas īsti darāms ES virzienā. Attīstībai izpaužoties ar reālāku un plašāku iesaisti KDAP instrumentos, nemainoties galvenajiem uzstādījumiem par Latvijas dalību NATO, Latvijas pozīcija pakāpeniski kļuva elastīgāka un pielāvēgāka attiecībā uz ES darbību aizsardzības jomā. Vienlaikus tā ir arī pielāgošanās situācijai. Augstāko amatpersonu spēja salauzt inerci ir pozitīva tendence, bet visbiežāk augstākās amatpersonas seko ierēdniecības aparāta tradicionālajam virzienam, lai saglabātu jau uzsākto politikas virzienu.

Pēc 2010. gada tendenci attiecībā uz KDAP var raksturot kā stabilu un elastīgāku, kā arī atbilstošu inerces principam. Veicot kaut vai nelielas izmaiņas attiecībā uz KDAP, tas jāvērtē kontekstā ar NATO, jo tā ir prioritāte Latvijas aizsardzības politikā. Izmaiņas attiecībā uz KDAP, kuras ietekmējušas augstākās amatpersonas, ir niansētas un nav viegli pamanāmas, jo tas nozīmē risku. Par elastīgāku skatījumu uz KDAP īpaši liecina Latvijas iesaiste PESCO. Sākotnēji skatījums par PESCO bija piesardzīgs, bet tas pakāpeniski mainījās. Plašākas iesaistes jautājumi KDAP tiek analizēti un rūpīgi izvērtēti no augstāko amatpersonu puses. Augstāko amatpersonu noteicošā loma ir izpaušies gan stabilitātē un izvēlēta kursa turpināšanā, gan plašākā iesaistē atbilstoši KDAP attīstības tendencēm. Augstākās amatpersonas ir paudušas arī skaidru vēstījumu par robežām, kuras Latvijai KDAP attīstībā nav pieņemamas, jo īpaši virzība uz Eiropas armijas vai Eiropas Aizsardzības savienības izveidi. Domāšanas veidnei transformējoties par KDAP, Latvijas aizsardzības nozares augstākās amatpersonas un institūcija kopumā ir veiksmīgi manevrējuši starp NATO kā primāro garantu Latvijas aizsardzībai, atsevišķu ES lielvaru ambiciozām idejām un vēlmi būt aizsardzības līderēm ES, kā arī ieguvumiem no KDAP. Iesaistoties KDAP mehānismos, neatkarīgi no apjoma ir dažādi ieguvumi. Tā ir klātesamība, sadarbība ar partneriem, tā ir solidarizēšanās ar drošības garantiju

saņemšanu, drošības un aizsardzības garantiju sniegšana, kopīga pieredze, līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā.

Trešā hipotēze – Latvijas aizsardzības nozares institucionālās domāšanas veidnes konvergenci ar KDAP veicināja AM domāšanas veida briedums un Krievijas militārā agresija Ukrainā – arī apstiprinājās. Pakāpeniski ir vērojams pieaugums un ir pastiprinājusies mijiedarbība ar KDAP. Latvijai, iesaistoties NATO un ES drošības un aizsardzības mehānismos, nebija pietiekamas pieredzes, tā veidojās pakāpeniski. Institucionālā brieduma sasniegšanai bija jāpaiet noteiktam laikam. Aptuvenais periods Latvijas gadījumā ir desmit gadi kopš iestāšanās ES. Iekļaujoties ES drošības un aizsardzības arhitektūrā, balstoties uz iegūto pieredzi un ar partnervalstu atbalstu tika uzsākta savu produktu radīšana. Tas pakāpeniski ir realizējies Latvijas statusā, jo tā ir pilnvērtīgs dalībnieks līdzās lielvarām, tai ir skaidras nacionālās vajadzības un tiek sniegta ekspertīze un pieredze citām valstīm. Par līdzdalību vairs nenotiek fundamentālas diskusijas, un argumenti “pilnībā pret” ir zaudējuši aktualitāti.

Domāšanas veida brieduma aspektā viens no izaicinājumiem ir bijis tieši administratīvajā domāšanā. Ir mainījies gan ministru, gan amatpersonu kvalitāte, kompetence un zināšanas. Tādējādi ietekmējot institucionālo domāšanas veidni, tika veicināta Latvijas aizsardzības nozares konverģence ar KDAP. Uzticēšanos KDAP ietekmējuši dažādi aspekti. Bremzējošie apstākļi ir pārlietu lielā birokrātija ES institūcijās un nespēja pieņemt skaidrus lēmumus, tā ir negatīvā pieredze, sadarbojoties ar atsevišķām ES dalībvalstīm, kā arī sadārdzinātie iepirkumi ES ietvaros.

Latvijas aizsardzības nozarē institucionālajā ietvarā ir pakāpeniski veidojusies izpratne par KDAP. Arī visi ministri ir saglabājuši pragmatisku un ierobežotu iesaisti KDAP. Tā ir arī pielāgošanās tendencēm, kuras KDAP ietvarā ietekmējuši ārējie apstākļi. Krievijas agresijas Ukrainā kontekstā būtiskākais piemērs ir diskusiju pastiprināšanās par KDAP, ES Globālās

stratēģijas pieņemšana, PESCO uzsākšana un EAF izveide. KDAP attīstībai pielāgojas gan Latvijas aizsardzības nozares vadošās amatpersonas, gan institūcija kopumā. Tas veicināja tālāku integrāciju KDAP virzienā. Tās vienlaikus ir izmaiņas prātos ārējo notikumu ietekmē. Tas ir arī nosacīts signāls par vienotību, apņemšanos un gatavību, kā arī reaģēšanu. Krievijas agresija Ukrainā kopsakarā ar domāšanas veida briedumu veicināja Latvijas konvergenci ar KDAP. Tam kā piemērs ir arī plašāka KDAP aspektu ietveršana stratēģiskajos dokumentos. Tādā veidā Latvijas institūcijas komunicē ar sadarbības partneriem tepat Latvijā un ārvalstīs. Tādā veidā tiek ielikts fundamentāls pamats un no tā vienkārši nevar vairs atteikties.

Šis pētījums kalpo kā pamats citu Latvijas aizsardzības nozares domāšanas veidnes aspektu par KDAP izzināšanai vai to izdalīšanai un padziļinātai izpētei. Vienlaikus veiktā analīze ļauj to piemērot domāšanas veidnes izpētei arī citās nozarēs.

Publikāciju saraksts

Promocijas darba rezultāti ir publicēti šādos zinātniskajos izdevumos:

1. Bodnieks, V. 2018. Dubultās aizsardzības garantiju aspekti Latvijas aizsardzības politikas veidotājiem. *Socrates*. 3(12), 18–26.
2. Bodnieks, V. 2019. European Union Common security and defence policy and Latvian involvement in EU Battlegroups. *Security and Defence Quarterly*. 24(2), 202–212. Available from: DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/108664> [viewed 04.07.2021.].
3. Bodnieks, V. 2019. European Union common security and defence policy. Implications and future perspectives for Latvia. *Security Forum*. 3(2), 79–110. Available from: DOI: 10.26410/SF_2/19/6 [viewed 04.07.2021.].
4. Bodnieks, V. 2020. Latvia's Contribution to International Missions and Operations: A Way to Achieve Political Goals. *Daugavpils Universitātes 62. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums*. Daugavpils Universitāte, akadēmiskais apgāds "Saulē", 25–39. Available from: https://dukonference.lv/files/978-9984-14-927-1_62_konf_kraj_C_Hum%20zin.pdf [viewed 04.07.2021.].
5. Bodnieks, V. 2020. The New Institutionalism: A tool for analysing defence and security institutions. *Security and Defence Quarterly*, 84–94. Available from: DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/130903> [viewed 04.07.2021.].
6. Bodnieks, V. and Broka, S. 2020. COVID-19 as a prestige-promoting mechanism: PESCO framework as an opportunity for EU member states. *Security and Defence Quarterly*. 32(5), 54–68. Available from: DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/131108> [viewed 04.07.2021.].

Literatūras saraksts

Promocijas darba literatūras sarakstā ir iekļautas 307 informācijas resursu vienības. Šajā sarakstā ir iekļautas avotu un literatūras vienības, kas minētas promocijas darba kopsavilkumā. **Pilnais bibliogrāfijas saraksts skatāms promocijas darbā.**

1. Andžāns, M. 2016. Prospects of the Development of the Common Security and Defence Policy of the European Union: Perspectives from Latvia. Andris Sprūds and Diāna Potjomkina ed. *Coping with Complexity in the Euro-Atlantic Community and Beyond: Rīga Conference Papers*. 2016. Rīga: Latvian Institute of International Affairs, 41–49.
2. Andžāns, M. 2017. Latvia. In: Hans-Peter B., Anna M. Kallner and Uwe Optenhogel ed. *Strategic Autonomy and the Defence of Europe: On the Road to a European Army?* Bonn: Dietz, 255–263.
3. Blanke, H. et al. 2013. *The Treaty on European Union (TEU): A Commentary*. H. Blanke and S. Mangiameli, eds. Springer: Berlin.
4. Bulmer, S. etc. 2015. *Politics in the European Union*. 5th. eds. New York: Oxford University Press.
5. *Declaration on PESCO projects*. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/media/32020/draft-pesco-declaration-clean-10122017.pdf> [viewed 13.08.2020.].
6. Dyson, T. 2007. *The Politics of German Defence and Security. Policy Leadership and Military Reform in the Post-Cold War Era*. New York: Berghahn Books.
7. Eiropas Savienības Padome, 2003. *Eiropas Drošības stratēģija: Droša Eiropa labākā pasaulē*. Luksemburga: Eiropas Savienības publikāciju birojs, 3. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/lv/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/> [viewed 09.08.2020.].
8. Eiropas Savienības Padomes 11.12.2017. lēmums (KĀDP) 2017/2315, ar ko izveido pastāvīgo strukturēto sadarbību (PESCO) un nosaka iesaistīto dalībvalstu sarakstu. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02017D2315-20171214&from=LV> [viewed 13.08.2020.].
9. Eiropas Savienības Padomes 06.03.2018. lēmums (KĀDP) 2018/340, ar ko izveido sarakstu ar projektiem, kurus attīstīs PESCO satvarā. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2018/340/oj?locale=lv> [viewed 13.08.2020.].
10. Eiropas Savienības Padomes 19.11.2018. lēmums (KĀDP) 2018/1797, ar ko groza un atjaunina lēmumu (KĀDP) 2018/340, ar ko izveido sarakstu ar projektiem, kurus attīstīs PESCO satvarā. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32018D1797> [viewed 14.08.2020.].
11. Eiropas Savienības Padomes 12.11.2019. lēmums (KĀDP) 2019/1909, ar kuru groza un atjaunina lēmumu (KĀDP) 2018/340, ar ko izveido sarakstu ar projektiem, kurus attīstīs PESCO satvarā. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019D1909&from=EN> [viewed 14.08.2020.].

12. European Union External Action. A Global Strategy for European Unions Foreign and Security Policy. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. Available from: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf [viewed 12.08.2020.].
13. Hall, P. A. and Taylor, R. C. R. 1996. Political Science and the Three New Institutionalisms. *MPIFG Discussion Paper*. 96/6, 1–32. Available from: https://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp96-6.pdf [viewed 22.07.2020.].
14. Howorth, J. 2014. *Security and defence policy in the European Union*. 2nd ed. United Kingdom: Palgrave Macmillan.
15. Kiukucans, E. 2015. “Latvia and the CSDP”. In: Daniel Fiott ed. *The Common Security and Defence Policy: National Perspectives*. Belgium: The Royal Institute for International Relations, 65–67.
16. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2004. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2004_gadaparskats_0.pdf [viewed 14.08.2020.].
17. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2005. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2005_gadaparskats.pdf [viewed 14.08.2020.].
18. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2006. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2006_gadaparskats.pdf [viewed 14.08.2020.].
19. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2007. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2007_gadaparskats.pdf [viewed 14.08.2020.].
20. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2008. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2008_gadaparskats.pdf [viewed 14.08.2020.].
21. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2009. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2009_gadaparskats.pdf [viewed 14.08.2020.].
22. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2010. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2010_gadaparskats.pdf.pdf [viewed 14.08.2020.].
23. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2011. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2011_gadaparskats_0.pdf [viewed 14.08.2020.].
24. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2012. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2012_gadaparskats.pdf [viewed 14.08.2020.].

25. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2013. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/am_publicskais_parskats_2013.pdf [viewed 14.08.2020.].
26. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2014. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/am_publicskais_parskats_2014.pdf [viewed 14.08.2020.].
27. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2015. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/AM_2015.pdf [viewed 14.08.2020.].
28. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2016. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/AM%20publicskais%20parskats_2016.pdf [viewed 14.08.2020.].
29. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2017. gada publiskais pārskats*. Available from: <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/AM%20publicskais%20parskats%202017.pdf> [viewed 14.08.2020.].
30. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2018. gada publiskais pārskats*. Available from: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/AM%202018.%20gada%20publicskais%20gada%20parskats_publicejams.pdf [viewed 14.08.2020.].
31. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2019. gada publiskais pārskats*. Available from: <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/2019gada%20publicskais%20gada%20parskats.pdf> [viewed 15.03.2021.].
32. Latvijas Aizsardzības ministrija. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas 2020. gada publiskais pārskats*. Available from: <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/AM%202020.%20gada%20publicskais%20gada%20p%C4%81rskats.pdf> [viewed 25.07.2021.].
33. Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas. 07.06.2016. *Eiropas Savienības oficiālais vēstnesis*. 59. sējums (C 202). Eiropas Savienības publikāciju birojs. Available from: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/oj_c_2016_202_full_lv_txt.pdf [viewed 13.08.2020.].
34. Lowndes, V. and Roberts, M. 2013. *Why Institutions Matter: The New Institutionalism in Political Science*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
35. March, J. G. and Olsen, J. P. 1989. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.
36. Mahoney, J. and Schensul, D. 2006. Historical Context and Path Dependence. In: R.E. Goodin and C. Tilly ed. *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. New York: Oxford University Press, 456–471.

37. March, J. G. and Olsen, J. P. 2004. The logic of appropriateness. Center for European Studies, University of oslo. *ARENA Working papers WP. 04(09)*, 1–28. Available from: https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2001-2010/2004/wp04_9.pdf [viewed 11.08.2020.].
38. March, J. and Olsen, J. P. 2005. Elaborating the “New Institutionalism”. *Centre for European Studies Working Paper. 11*, 1–28. Available from: <http://unesco.amu.edu.pl/pdf/olsen2.pdf> [viewed 22.07.2020.].
39. Nacionālo bruņoto spēku likums. 30.12.1999. *Latvijas Vēstnesis. 24*. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/15836-nacionalo-brunoto-speku-likums> [viewed 09.08.2020.].
40. Nacionālās drošības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 31.01.2002. *Latvijas Vēstnesis. 17*. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/227208-par-nacionalas-drosibas-koncepciju> [viewed 14.08.2020.].
41. Nacionālās drošības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 10.02.2005. *Latvijas Vēstnesis. 23*. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/217772-par-nacionalas-drosibas-koncepciju> [viewed 14.08.2020.].
42. Nacionālās drošības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 28.10.2008. *Latvijas Vēstnesis. 167*. Available from: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/182987> [viewed 14.08.2020.].
43. Nacionālās drošības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 22.03.2011. *Latvijas Vēstnesis. 45*. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/227460-par-nacionalas-drosibas-koncepcijas-apstiprinasanu> [viewed 14.08.2020.].
44. Nacionālās drošības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 27.11.2015. *Latvijas Vēstnesis. 233*. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/278107-par-nacionalas-drosibas-koncepcijas-apstiprinasanu> [viewed 14.08.2020.].
45. Nacionālās drošības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 27.09.2019. *Latvijas Vēstnesis. 197*. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/309647-par-nacionalas-drosibas-koncepcijas-apstiprinasanu> [viewed 14.08.2020.].
46. Nacionālās drošības likums. Latvijas Republikas likums. 29.12.2000. *Latvijas Vēstnesis. 473/476*. Available from: <https://likumi.lv/doc.php?id=14011> [viewed 09.08.2020.].
47. Ozoliņa, Ž. 2008. European Security and Defence Policy: The Latvian perspective. In: Clive Archer ed. *New Security Issues in Northern Europe: The Nordic and Baltic states and the ESDP*. Routledge Oxfordshire, 115–139.
48. Pabriks, A. 2012. ES un NATO integrācija – vienīgais risinājums mūsdienu drošības izaicinājumiem. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā. 2*, 7–16. Available from: https://politologubiedriba.lv/wp-content/uploads/2019/01/Latvijas_intereses_es_2012_2.pdf [viewed 11.08.2020.].

49. Rikveilis, A. 2012. Latvija un tās stratēģiskā kultūra. Cits skatījums uz ES drošības identitāti. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*. 2, 27–37. Available from: https://politologubiedriba.lv/wp-content/uploads/2019/01/Latvijas_intereses_es_2012_2.pdf [viewed 12.11.2021.].
50. Rostoks, T. 2020. Eiropēizācija Latvijas ārpolitikā. In: Daunis Auers ed. *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2019/2020. Latvijas eiropēizācija*. Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts, 33–40.
51. Valsts aizsardzības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 27.11.2003. *Latvijas Vēstnesis*. 167. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/228302-par-valsts-aizsardzibas-koncepciju> [viewed 14.08.2020.].
52. Valsts aizsardzības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 10.06.2012. *Latvijas Vēstnesis*. 81, 24.05.2012. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/248069-par-valsts-aizsardzibas-koncepcijas-apstiprinasanu> [viewed 14.08.2020.].
53. Valsts aizsardzības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 17.06.2016. *Latvijas Vēstnesis*. 117. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/282964-par-valsts-aizsardzibas-koncepcijas-apstiprinasanu> [viewed 14.08.2020.].
54. Valsts aizsardzības koncepcija: Latvijas politikas plānošanas dokuments. 25.09.2020. *Latvijas Vēstnesis*. 186. Available from: <https://likumi.lv/ta/id/317591-par-valsts-aizsardzibas-koncepcijas-apstiprinasanu> [viewed 14.08.2020.].